เอกสารเผยแพร่

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

ไฮโดรเจนและเซลล์เชื้อเพลิง

สำหรับภาคคมนาคมขนส่งในประเทศไทย

กรมพัฒนาพลังงานทดแทน
และอนุรักษ์พลังงาน
กระทรวงพลังงาน

สารบัญ

การใช้พลังงานในภาคคมนาคมขนส่งของประเทศไทย	2
เซลล์เชื้อเพลิงและหลักการทำงาน	2
รถเซลล์เชื้อเพลิงและรถยนต์พลังงานไฮโดรเจน	5
โครงสร้างพื้นฐานของไฮโดรเจนและเซลล์เชื้อเพลิง	6
เส้นทางเดินของไฮโดรเจน	7
แผนที่นำทางการใช้ไฮโดรเจน	24
โปรแกรมช่วยประเมินความต้องการไฮโดรเจนและต้นทุนที่เหมาะสม	29
ยุทธศาสตร์สำหรับการพัฒนาไฮโดรเจนและเซลล์เชื้อเพลิงสำหรับประเทศไทย	34

การใช้พลังงานในภาคคมนาคมขนส่งของประเทศไทย

ประเทศไทยยังต้องพึ่งพาพลังงานประเภทฟอสซิลที่นำเข้าจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ ถึงแม้ว่าบางส่วนสามารถผลิตและจัดหาได้ภายในประเทศ เช่น น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ ถ่านหิน และอื่นๆ แต่ก็ยังไม่เพียงพอกับความต้องการ จากสถิติการใช้พลังงานในสาขาต่างๆ ของประเทศพบว่า สัดส่วนการใช้พลังงานในภาคคมนาคมขนส่งมีมากที่สุด ประมาณ 38-40% ของพลังงานที่ใช้ทั้งหมด และมีแนวโน้มสูงขึ้นตามอัตราการเติบโตของเศรษฐกิจ ดังนั้นเพื่อป้องกันปัญหาการขาดแคลนทางด้านพลังงาน ปัญหาราคาพลังงานที่สูงขึ้น ความมั่นคงทางด้านพลังงานโดยไม่ต้องพึ่งพลังงานจากการนำเข้าจากต่างประเทศเพียงอย่างเดียว และยังเป็นการรองรับการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีสำหรับยุคเศรษฐกิจไฮโดรเจน ภาครัฐโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความจำเป็นต้องจัดหาแหล่งพลังงานทดแทนอื่นๆ เพื่อลดการนำเข้าและขาดดุลของประเทศ ดังเห็นได้จากการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่างๆ ของการใช้น้ำมันผสมเอธานอล หรือที่รู้จักกันในชื่อของน้ำมันก๊าซโซฮอลล์ (E10, E20, E85) ไบโอดีเซล (B5, B100) ก๊าซแอลพีจี ก๊าซธรรมชาติหรือ NGV เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาพลังงานทดแทนในรูปแบบอื่นๆ ที่ยังอยู่ในช่วงของงานวิจัยและสาธิตคือ พลังงานจากไฮโดรเจนที่ใช้ในเซลล์เชื้อเพลิง ซึ่งกำลังเป็นที่สนใจและศึกษาอย่างกว้างขวางในการนำไฮโดรเจนมาใช้อย่างจริงจังโดยเฉพาะประเทศที่พัฒนาแล้ว

พลังงานไฮโดรเจนพลังงานทางเลือก

ไฮโดรเจนเป็นธาตุที่เบาที่สุดและเป็นองค์ประกอบของน้ำ (H2O) ที่มีมากที่สุดบนโลก นอกจากนี้ยังเป็นธาตุที่รวมอยู่ในโมเลกุลของสารประกอบอื่นๆ เช่น สารประกอบจำพวกไฮโดรคาร์บอน (HC) ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ของปิโตรเลียม ที่มีความสำคัญสำหรับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ คุณสมบัติทั่วไปของไฮโดรเจน คือไม่มีสี ไม่มีกลิ่น ติดไฟง่าย มีความสะอาดสูง ไม่เป็นพิษและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ประโยชน์ของการนำก๊าซไฮโดรเจนมาใช้งานคือ ใช้เป็นเชื้อเพลิงในการเผาไหม้และให้ความร้อนออกมา หรือใช้ในเซลล์เชื้อเพลิงโดยปฏิกิริยาทางเคมีแล้วเกิดกระแสไฟฟ้าซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ทั้งในการขับเคลื่อนรถ ผลิตกระแสไฟฟ้า อุปกรณ์อิเล็คทรอนิคส์ขนาดเล็กและอื่นๆ

การนำไฮโดรเจนไปใช้งานในภาคคมนาคมขนส่ง

การนำไฮโดรเจนไปใช้ประโยชน์ในภาคคมนาคมขนส่งสามารถใช้ประโยชน์ได้หลายรูปแบบเช่นใช้เป็นเชื้อเพลิงสำหรับเผาไหม้ภายในโดยใช้ร่วมกับเชื้อเพลิงประเภทอื่นในเครื่องยนต์สันดาปภายใน หรือใช้กับเซลล์เชื้อเพลิงโดยไม่มีการสันดาปแต่เป็นกระบวนการไฟฟ้าเคมีเพื่อขับเคลื่อนมอเตอร์ไฟฟ้าสำหรับรถเซลล์เชื้อเพลิง

เซลล์เชื้อเพลิงและหลักการทำงาน

เซลล์เชื้อเพลิง (Fuel Cell) เป็นเซลล์ไฟฟ้าเคมีอย่างหนึ่งคล้ายกับแบตเตอรี่ แต่แตกต่างกันที่เซลล์เชื้อเพลิงนั้นออกแบบมาให้มีการเติมไฮโดรเจน และออกซิเจนตลอดเวลา ซึ่งช่วยขจัดปัญหาความจุที่จำกัดของแบตเตอรี่ออกไป นอกจากนี้ที่ขั้วไฟฟ้าของแบตเตอรี่จะเข้าทำปฏิกิริยาเมื่อมันถูกอัดประจุ หรือคายประจุ ในขณะที่ขั้วไฟฟ้าของเซลล์เชื้อเพลิงเป็นตัวเร่งปฏิกิริยาและค่อนข้างเสถียร เซลล์เพลิงทุกชนิดจะให้กระแสไฟฟ้าที่ 1.16 โวลต์ต่อเซลล์ ประกอบด้วยอิเล็คโทด 2 ขั้ว คือขั้วแคโทด (Cathode) หรือขั้วบวก ขั้วแอโนด (Anode) หรือขั้วลบ แต่ละขั้วประกอบด้วยแท่งคาร์บอนที่มีรูพรุน 2 แท่งทำหน้าที่เป็นขั้วไฟฟ้า ที่ผิวของแท่งคาร์บอนมีผงแพลทินัมหรือแพลเลเดียมผสมอยู่เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวเร่งปฏิกิริยา ขั้วไฟฟ้าทั้งสองจุ่มอยู่ในอิเล็คโทรไลต์ (Electrolyte) ซึ่งอาจเป็นสารละลาย NaOH หรือ KOH

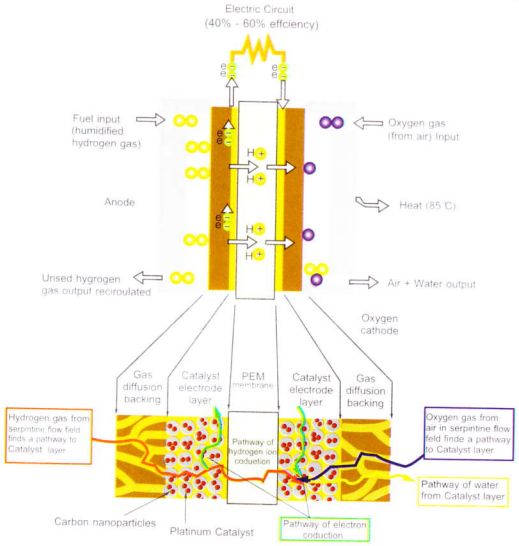

ที่จะพากระแสไฟจากขั้วหนึ่งไปอีกขั้วหนึ่ง และยังประกอบด้วยตัวเร่งปฏิกิริยา (Catalyst) ทำหน้าที่เร่งปฏิกิริยาของอิเล็คโทรไลต์ ให้เกิดกระแสไฟฟ้ามากขึ้น

ปฏิกิริยาที่เกิดขึ้น
ที่แอโนด

O_2 (g) + $2H_2O$ (l) + 4e -----> 4OH-(aq)

ที่แคโทด

$2H_2$(g) + 4OH-(aq) -----> $4H_2O$(l) + 4e-(s)

ปฏิกิริยารวม

O_2 (g) + $2H_2$(g) -----> $2H_2O$(l)

ที่มา : http://physics.nist.gov/MajResFac/NIF/pemFuelCells.html

ประเภทของเซลล์เชื้อเพลิง

เซลล์เชื้อเพลิงทำงานโดยการเปลี่ยนเชื้อเพลิงเป็นกระแสไฟฟ้าโดยตรงซึ่งจะทำให้ประสิทธิภาพสูงกว่าการเปลี่ยนรูปพลังงานเป็นพลังงานกลก่อน แล้วจึงเปลี่ยนมาเป็นไฟฟ้าอีกทีหนึ่ง เครื่องยนต์ที่ใช้เปลี่ยนรูปพลังงานชนิดนี้มีประสิทธิภาพโดยรวมอยู่ในระดับ 30-35% เท่านั้น ส่วนเซลล์เชื้อเพลิงในบางรูปแบบเปลี่ยนพลังงานของเชื้อเพลิงไปเป็นไฟฟ้าได้ถึง 80% เพราะเป็นการเปลี่ยนพลังงานทางเคมีโดยตรง

เซลล์เชื้อเพลิงในปัจจุบันมีอยู่หลายชนิด แต่ละชนิดจะมีลักษณะการทำงานโดยทั่วไปคืออะตอมของไฮโดรเจนจะถูกจ่ายเข้าสู่เซลล์เชื้อเพลิงทางขั้วแอโนด (Anode) และเกิดปฏิกิริยาทางเคมีแยกอิเล็คตรอน (Electron) ออก ทำให้ไฮโดรเจนอะตอมอยู่ในสภาวะ "Ionized" ผ่านอิเล็คโทรไลต์ (Electrolyte) ไปยังแคโทด (Cathode) ที่มีออกซิเจนอยู่ทำให้เกิดการรวมตัวกันกลายเป็นน้ำไหลออกมา ส่วนอิเล็คตรอนก็จะวิ่งอยู่ภายนอกเป็นกระแสขับเคลื่อนทางไฟฟ้า แม้จะมีแรงดันโวลต์เพียงเล็กน้อย คือ 1.16 V ต่อ เซลล์ ต้องต่ออนุกรมกันหลาย ๆ เซลล์ ทำให้ได้แรงดันไฟฟ้าระดับที่ต้องการได้

เซลล์เชื้อเพลิงที่มีใช้งานในปัจจุบันนั้น แต่ละชนิดจะมีโครงสร้างและปฏิกิริยาทางไฟฟ้าเคมีที่แตกต่างกัน ทำให้การนำมาประยุกต์ใช้งานแตกต่างกันด้วย ซึ่งสามารถสรุปโดยย่อได้ดังนี้

เซลล์เชื้อเพลิงแบบแอลคาไลน์ (Alkaline Fuel Cell, AFC) เป็นเซลล์เชื้อเพลิงที่มีประสิทธิภาพสูงที่สุด (50–70%) แต่เนื่องจากระบบไวต่อการปนเปื้อนมาก จึงจำเป็นต้องใช้ไฮโดรเจนและออกซิเจน ที่บริสุทธิ์เท่านั้น ทำให้ระบบโดยรวมมีราคาสูงมาก ดังนั้นเซลล์เชื้อเพลิงชนิดนี้จะถูกใช้ในงานด้านอวกาศ เป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากมีประสิทธิภาพสูงสุด อุณหภูมิขณะที่ทำงานอยู่ต่ำกว่า 80 องศาเซลเซียส นอกจากนี้ของเสียที่ได้จากเซลล์เชื้อเพลิงคือ น้ำบริสุทธิ์ ซึ่งนักบินอวกาศสามารถใช้บริโภคได้

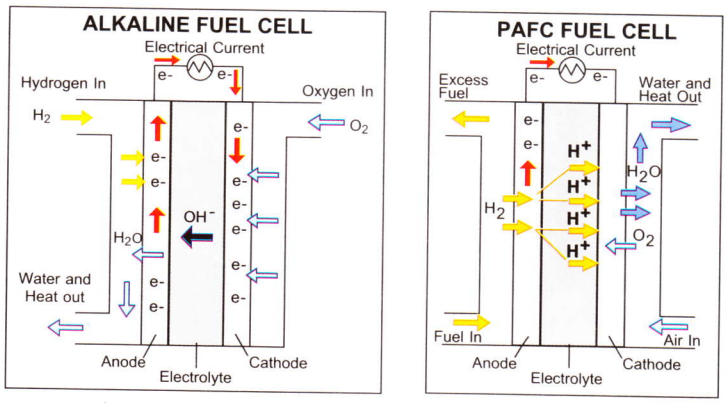

ที่มา : http://www1.eere.energy.gov/hydrogenandfuelcells/fuelcells/fc_types.html

เซลล์เชื้อเพลิงแบบกรดฟอสฟอริก (Phosphoric Acid Fuel Cell, PAFC) เป็นเซลล์เชื้อเพลิงชนิดแรกที่สามารถสร้างขึ้นในเชิงพาณิชย์ มีระดับอุณหภูมิในการทำงานประมาณ 210 องศาเซลเซียส สามารถสร้างพลังงานไฟฟ้าได้ถึง 200 กิโลวัตต์ มีประสิทธิภาพประมาณ 35–50% มักนำไปใช้เป็นแหล่งพลังงานไฟฟ้า ในสถานที่ขนาดเล็กต่างๆ เช่น โรงแรมและสำนักงานต่างๆ เป็นต้น

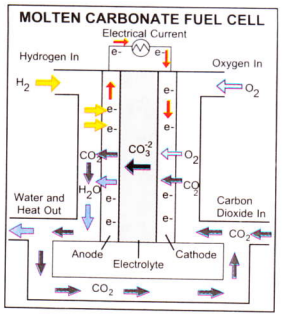

เซลล์เชื้อเพลิงแบบเกลือคาร์บอเนตหลอม (Molten Carbonate Fuel Cell, MCFC) เซลล์เชื้อเพลิงชนิดนี้เหมาะสม สำหรับโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ สำหรับจำหน่ายไฟฟ้า มีอุณหภูมิการทำงานที่สูงมากประมาณ 650 องศาเซลเซียส สามารถสร้างพลังงานไฟฟ้าได้สูงถึง 2 เมกะวัตต์ และยังให้ไอน้ำความดันสูงออกมา ซึ่งสามารถนำมาช่วยผลิตกระแสไฟฟ้าในลักษณะความร้อนร่วมได้ เป็นผลทำให้ประสิทธิภาพของระบบโดยรวมสูงขึ้นถึง 80-85 เปอร์เซ็นต์ และเนื่องจากทำงานที่อุณหภูมิที่ต่ำกว่าเซลล์เชื้อเพลิงแบบออกไซด์ของแข็ง ทำให้ไม่ต้องใช้วัสดุที่มีคุณสมบัติพิเศษ จึงทำให้ระบบโดยรวมมีราคาที่ต่ำกว่า

ที่มา : http://www1.eere.energy.gov/hydrogenandfuelcells/fuelcells/fc_types.html

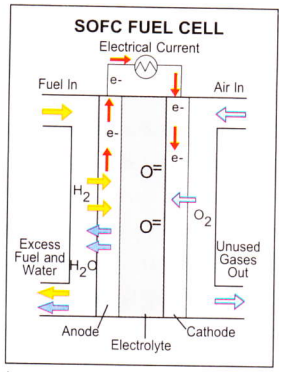

เซลล์เชื้อเพลิงแบบออกไซด์ของแข็ง (Solid Oxide Fuel Cell, SOFC) เซลล์เชื้อเพลิงชนิดมีอุณหภูมิในการทำงานที่สูงที่สุดเมื่อเทียบกับเซลล์เชื้อเพลิงประเภทอื่นๆ คือ ประมาณ 800–1000 องศาเซลเซียส เหมาะสำหรับโรงงานไฟฟ้าขนาดใหญ่ มีไอน้ำอุณหภูมิสูง เป็นผลผลิตจากกระบวนการทางเคมี ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า ในลักษณะความร้อนร่วมได้เช่นเดียวกับเซลล์เชื้อเพลิงแบบเกลือคาร์บอเนตหลอม ทำให้ประสิทธิภาพของระบบเพิ่มขึ้นสูงถึงประมาณ 80-85 เปอร์เซ็นต์ สำหรับในระบบที่ต้องการกำลังไฟฟ้าสูงมากๆ นั้นเซลล์เชื้อเพลิงแบบออกไซด์ของแข็ง จะมีราคาถูกกว่าระบบที่ใช้เซลล์เชื้อเพลิงแบบเกลือคาร์บอเนตหลอม

ที่มา : http://www1.eere.energy.gov/hydrogenandfuelcells/fuelcells/fc_types.html

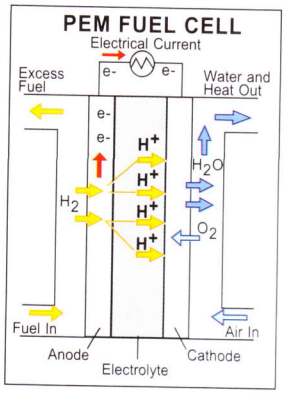

เซลล์เชื้อเพลิงแบบเมมเบรนแลกเปลี่ยนโปรตอน (Proton Exchange Membrane Fuel Cell, PEMFC) เซลล์เชื้อเพลิงชนิดนี้ได้รับความนิยมมากในการนำมาประยุกต์ใช้งาน เนื่องจากมีอุณหภูมิในการทำงานที่ไม่สูงมากนัก และราคาที่ไม่แพงเมื่อเทียบกับเซลล์เชื้อเพลิง ชนิดอื่น รวมถึงมีประสิทธิภาพที่สูง (35–60%) เชื้อเพลิงที่ใช้คือ ไฮโดรเจน (บริสุทธิ์ที่ 99.99%) และอากาศ ปัจจุบันนำมาประยุกต์ใช้งานด้านต่างๆ กันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะการนำมาเป็นแหล่งพลังงานขับเคลื่อน สำหรับรถยนต์หรือรถโดยสารสาธารณะ รวมถึงเป็นแหล่งกำเนิดระแสไฟฟ้าขนาดเล็กเพื่อใช้ภายในที่อยู่อาศัย เป็นต้น

ที่มา : http://www1.eere.energy.gov/hydrogenandfuelcells/fuelcells/fc_types.html

เซลล์เชื้อเพลิงแบบป้อนสารเมทานอลโดยตรง (Direct Methanol Fuel Cell, DMFC) เป็นเซลล์เชื้อเพลิงที่ถูกพัฒนาจากเมมเบรนแลกเปลี่ยนโปรตอน แตกต่างจากเซลล์เชื้อเพลิงประเภทอื่นๆคือ ใช้เมทานอลเป็นเชื้อเพลิง ซึ่งถือว่าเป็นข้อดี ในเรื่องของการจัดการเชื้อเพลิงที่สะดวกกว่า หากแต่ให้แรงดันไฟฟ้าที่ค่อนข้างต่ำ ทำให้จำเป็นต้องใช้เซลล์เป็นจำนวนมากมาต่ออนุกรมกันเพื่อให้ได้แรงดันสูงพอ เป็นผลให้เซลล์เชื้อเพลิงชนิดนี้มีประสิทธิภาพต่ำที่สุด (ประมาณ 35–40%) เมื่อเทียบกับเซลล์เชื้อเพลิงประเภทอื่นๆ อย่างไรก็ตาม เซลล์เชื้อเพลิงชนิดนี้มีอุณหภูมิในการทำงานค่อนข้างต่ำ และใช้เมทานอลเป็นเชื้อเพลิง ทำให้เหมาะที่จะใช้เป็นแหล่งพลังงานไฟฟ้าให้กับอุปกรณ์อิเล็คทรอนิกส์ขนาดเล็ก เช่น โทรศัพท์มือถือ เครื่องคอมพิวเตอร์แบบพกพา เป็นต้น

จากลักษณะเฉพาะดังกล่าวข้างต้น ทำให้เซลล์เชื้อเพลิงแบบเมมเบรมแลกเปลี่ยนโปรตอน (PEMFC) เป็นที่นิยมสูงสุดในการนำมาใช้เป็นต้นกำลังในภาคคมนาคมขนส่ง เนื่องจากมีขนาดกะทัดรัด และให้พลังงานสูงเมื่อเทียบกับน้ำหนัก เริ่มทำงานได้รวดเร็ว สามารถทำงานได้ที่อุณหภูมิต่ำ และอายุการทำงานยาวกว่าเซลล์เชื้อเพลิงประเภทอื่น หากแต่มีข้อเสียคือ ต้นทุนการผลิตสูงและต้องการเชื้อเพลิงไฮโดรเจนที่มีความบริสุทธิ์สูง สำหรับอุปกรณ์ต่อเนื่องที่ใช้กับเซลล์เชื้อเพลิงแต่ละชนิดจะมีลักษณะที่เหมือนกัน หากจะแตกต่างกันตรงขนาดกำลังไฟฟ้าที่ทำงานได้เท่านั้น

รถเซลล์เชื้อเพลิง[1]และรถยนต์พลังงานไฮโดรเจน[2]

การพัฒนาพลังงานไฮโดรเจนสำหรับรถเซลล์เชื้อเพลิงนั้นยังต้องผ่านช่วงเวลาของการเปลี่ยนถ่ายทางเทคโนโลยีจากรถยนต์ที่ใช้เครื่องยนต์สันดาปภายในไปเป็นรถเซลล์เชื้อเพลิงซึ่งคาดว่าต้องใช้ระยะเวลานานก่อนเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจไฮโดรเจนอย่างแท้จริง รูปแบบการนำเชื้อเพลิงไฮโดรเจนไปใช้อีกแนวทางหนึ่งคือการนำไฮโดรเจนไปผสมกับเชื้อเพลิงประเภทอื่นๆ เช่นก๊าซธรรมชาติ ก๊าซแอลพีจี และน้ำมันเบนซินเพื่อใช้ในเครื่องยนต์เผาไหม้ภายใน สำหรับการศึกษาวิจัยในประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่าสามารถผสมก๊าซไฮโดรเจนกับก๊าซธรรมชาติ หรือที่เรียกว่า H/CNG โดยมีสัดส่วนก๊าซไฮโดรเจนสูงถึง 30% โดยปริมาตร ซึ่งช่วยให้การเผาไหม้ดีขึ้น ประหยัดพลังงาน และปริมาณ NOx ลดลงถึง 50% ดังแสดงไว้ในรูปที่ 2 (ก) นอกจากนี้การปรับแต่งอุปกรณ์สำหรับใช้ไฮโดรเจนเป็นเชื้อเพลิงผสมทำได้ง่ายกว่าและถูกกว่าแต่ต้องมีการติดตั้งถังเก็บไฮโดรเจนสำรอง อย่างไรก็ตามเนื่องจากข้อดีของการใช้ไฮโดรเจนในรถเซลล์เชื้อเพลิงหลายประการทำให้มีผู้ผลิตรถยนต์หลายรายได้ทุ่มเทงานวิจัย และพัฒนารถเซลล์เชื้อเพลิงประเภท PEMFC เพื่อ

ทดแทนรถยนต์ประเภทเครื่องยนต์สันดาปภายใน (Internal Combustion Engine, ICE) เดิมที่มีประสิทธิภาพต่ำกว่า ดังจะเห็นได้จากรถเซลล์เชื้อเพลิงต้นแบบที่ได้ผลิตและนำมาทดลองใช้ในท้องตลาด ซึ่งมีทั้งรถยนต์นั่งส่วนบุคคล และรถสาธารณะ ดังรูปที่ 1 (ก) และ (ข)

(ก) (ข)

ดังรูปที่ 1: (ก) รถเซลล์เชื้อเพลิงประเภทรถนั่งส่วนบุคคล ขนาด 80-100 kW (ข) รถเซลล์เชื้อเพลิงประเภทรถสาธารณะ ขนาด 300 kW

สำหรับประสิทธิภาพของรถเซลล์เชื้อเพลิง เมื่อเปรียบเทียบกับเครื่องยนต์สันดาปภายใน (Internal Combustion Engine, ICE) สามารถแสดงได้ดังรูปที่ 2

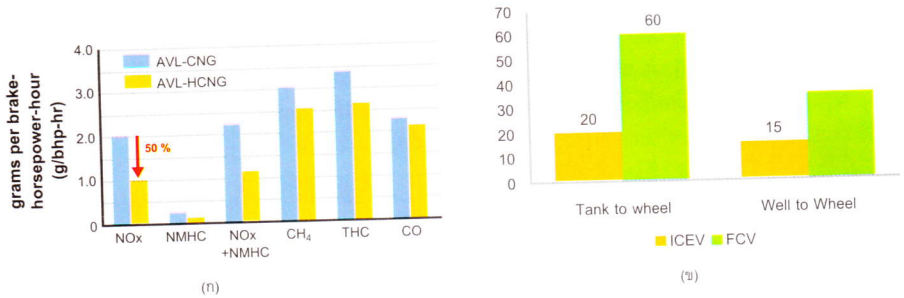

(ก) (ข)

รูปที่ 2 (ก) : ปริมาณก๊าซไอเสียที่ปล่อยออกจากการเผาไหม้ของ CNG และ HCNG
ที่มา : http://www.afdc.energy.gov/afdc/fuels/natural_gas_blends.html
รูปที่ 2 (ข) : ประสิทธิภาพเปรียบเทียบระหว่างเครื่องยนต์สันดาปภายในและเซลล์เชื้อเพลิง

[1] รถเซลล์เชื้อเพลิง หมายถึงรถที่ใช้เชื้อเพลิงไฮโดรเจนสำหรับเซลล์เชื้อเพลิงซึ่งทำหน้าที่ผลิตไฟฟ้าเพื่อขับมอเตอร์ไฟฟ้าที่ใช้ในการขับเคลื่อนรถ
[2] รถยนต์พลังงานไฮโดรเจน หมายถึงรถเครื่องยนต์สันดาปภายในที่ใช้เชื้อเพลิงไฮโดรเจนเพื่อการเผาไหม้แล้วให้กำลังกลผ่านระบบส่งถ่ายกำลังที่ใช้ในการขับเคลื่อนรถ

โครงสร้างพื้นฐานของไฮโดรเจนและเซลล์เชื้อเพลิง

การพัฒนาไฮโดรเจนและเซลล์เชื้อเพลิงประกอบด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน 2 ส่วนคือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางด้านความต้องการไฮโดรเจน (Demand Side) ในรถเซลล์เชื้อเพลิง และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

ทางด้านการจัดหาไฮโดรเจน (Supply Side) ซึ่งโครงสร้างพื้นฐานทั้ง 2 ส่วนจำเป็นต้องมีการพัฒนาไปพร้อมกัน ดังรูปที่ 3 ที่แสดงถึงแรงขับเคลื่อนที่จำเป็นในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

องค์ประกอบของโครงสร้างพื้นฐานทางด้านความต้องการไฮโดรเจน (Demand Side) ในรถเซลล์เชื้อเพลิงส่วนใหญ่มาจากการพัฒนาฐานอุตสาหกรรมเดิม ซึ่งสามารถทำการต่อยอดจากอุตสาหกรรมยานยนต์ และผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ ยกเว้นในส่วนของตัวเซลล์เชื้อเพลิงที่จำเป็นต้องพัฒนาในระดับอุตสาหกรรมภายในประเทศ

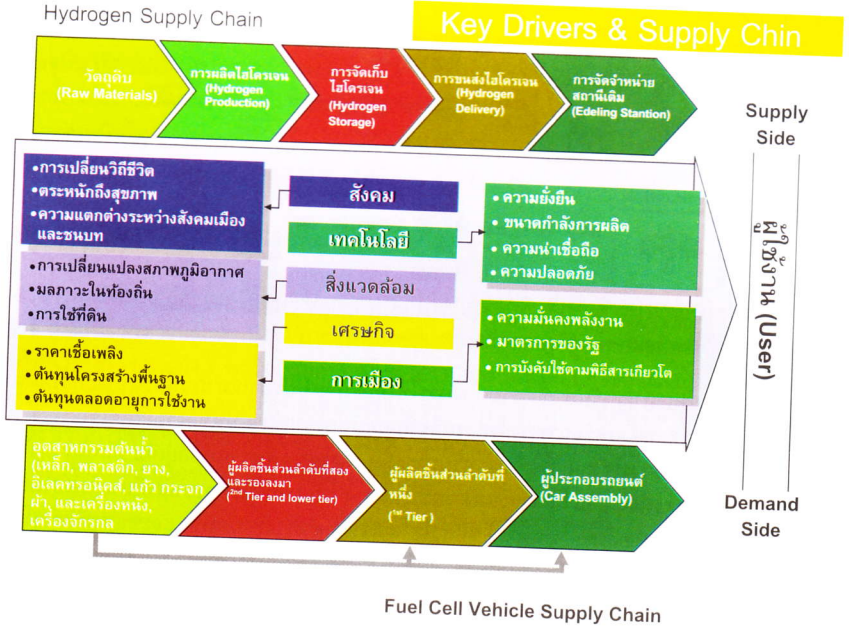

รูปที่ 3 : แรงขับเคลื่อนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

ส่วนองค์ประกอบของโครงสร้างพื้นฐานทางด้านการจัดหาไฮโดรเจน (Supply Side) มี 4 องค์ประกอบหลักดังนี้

- การผลิตไฮโดรเจน
- การจัดเก็บไฮโดรเจน
- การขนส่งไฮโดรเจน
- การจัดจำหน่ายไฮโดรเจน

เส้นทางเดินของไฮโดรเจน (Hydrogen Pathway)

การนำไฮโดรเจนจากแหล่งผลิตไปสู่ผู้ใช้นั้นจำเป็นต้องผ่านหลายขั้นตอนตั้งแต่การผลิต การจัดเก็บ การจัดส่ง และการจัดจำหน่าย ในแต่ละขั้นตอนนั้นมีวิธีการให้เลือกดำเนินการด้วยกันหลายวิธี การเลือกเส้นทางเดินของไฮโดรเจนที่เหมาะสมย่อมทำให้การใช้ประโยชน์จากไฮโดรเจนได้ประสิทธิภาพเต็มที่ และต้นทุนที่ต่ำลง แนวทางการนำไฮโดรเจนไปใช้งานที่เป็นไปได้ของประเทศไทยแบ่งออกเป็น 2 แบบด้วยกันคือ

แบบที่ 1 : แนวทางการนำไฮโดรเจนไปใช้งานในกรณีที่เป็นการผลิตแบบรวมศูนย์ ดังแสดงไว้ในรูปที่ 4

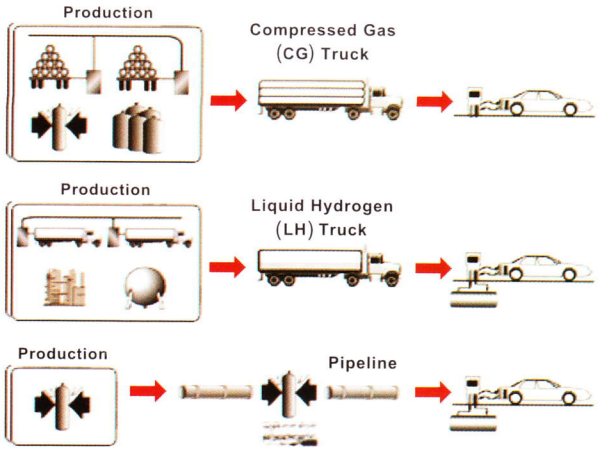

รูปที่ 4 : เส้นทางการนำไฮโดรเจนไปใช้สำหรับการผลิตแบบรวมศูนย์ (Centralized Production)
ที่มา : http://www.hydrogen.energy.gov/h2a_delivery.html

การผลิตแบบรวมศูนย์จะเหมาะสำหรับกรณีความต้องการใช้ไฮโดรเจนมีปริมาณมาก เนื่องจากจะทำให้ต้นทุนการผลิตถูกลง การเลือกตำแหน่งที่ตั้งและขนาดกำลังการผลิตขึ้นอยู่กับความหนาแน่นของรถเซลล์เชื้อเพลิง ระยะทางระหว่างหน่วยผลิตไปยังจุดที่มีการใช้งาน วัตถุดิบสำหรับการผลิต โครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่เดิม ต้นทุนราคาไฮโดรเจนต่อหน่วยจะขึ้นอยู่กับวิธีการขนส่ง ปริมาณการขนส่ง และระยะทาง โดยปรกติวิธีการขนส่งที่เหมาะสมโดยทั่วไปจะมี 3 รูปแบบคือขนส่งทางท่อ (Pipeline Network) ขนส่งไฮโดรเจนเหลวทางรถบรรทุก และขนส่งก๊าซไฮโดรเจนอัดทางรถบรรทุก

แบบที่ 2 แนวทางการนำไฮโดรเจนไปใช้งานในกรณีที่เป็นการผลิตแบบกระจาย ดังแสดงไว้ในรูปที่ 5

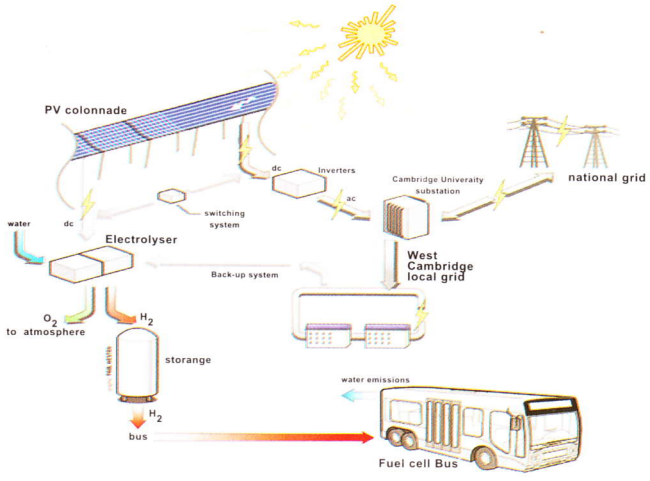

รูปที่ 5 : เส้นทางการนำไฮโดรเจนไปใช้สำหรับการผลิตแบบกระจาย (Distributed Production)

การผลิตแบบกระจายจะเหมาะสมในกรณีที่มีการใช้ไฮโดรเจนไม่มากและค่าขนส่งไม่คุ้มทุน ดังนั้นการผลิตแบบนี้จะอาศัยวัตถุดิบที่จัดหาได้ในพื้นที่เพื่อการผลิตไฮโดรเจน เช่น ก๊าซธรรมชาติ ชีวมวล ของเสีย หรือพลังงานไฟฟ้าที่ผลิตจากพลังงานทดแทนประเภทพลังงานลมและพลังงานแสงอาทิตย์ สถานที่ตั้งหน่วยผลิตไฮโดรเจนจะมีถังเก็บไฮโดรเจนและเป็นทั้งสถานีเติมด้วย

การผลิตไฮโดรเจน

ในปัจจุบันมีการผลิตไฮโดรเจนเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมเคมี เช่น โรงกลั่นน้ำมัน และการผลิตแอมโมเนีย โดยส่วนใหญ่ใช้วัตถุดิบคือก๊าซธรรมชาติ ด้วยกระบวนการรีฟอร์มมิ่งก๊าซมีเทนด้วยไอน้ำ (Steam Methane Reformation, SMR) ในปัจจุบันวิธีการผลิตไฮโดรเจนเชิงพาณิชย์มีด้วยกันหลายวิธี เช่น วิธีทางเคมีความร้อน ซึ่งใช้การแยกไฮโดรเจนจากสารประกอบไฮโดรคาร์บอน และการแยกน้ำด้วยพลังงานไฟฟ้า (Electrolysis) โดยใช้กระแสไฟฟ้าในการแยกน้ำออกเป็นไฮโดรเจนและออกซิเจน ยังมีวิธีอื่นๆดังเช่น การผลิตไฮโดรเจนโดยตรงจากแสงอาทิตย์ด้วยเซลล์ไฟฟ้าเคมี หรือการผลิตด้วยวิธีทางชีวเคมี

กระบวนการเคมีความร้อน (Thermo-chemical Process)

ไฮโดรเจนสามารถผลิตโดยวิธีทางเคมีโดยอาศัยความร้อน โดยมีวัตถุดิบที่เป็นสารประกอบไฮโดรคาร์บอน เช่น ก๊าซธรรมชาติ ถ่านหิน ชีวมวล และสิ่งปฏิกูล อาศัยเครื่องปฏิกรณ์เคมีอุณหภูมิสูง โดยผลลัพธ์ที่ได้คือก๊าซสังเคราะห์ ซึ่งประกอบไปด้วยไฮโดรเจน (H_2), คาร์บอนมอนอกไซด์ (CO) คาร์บอนไดออกไซด์ (CO_2) น้ำ (H_2O) และมีเทน (CH_4) จากนั้นจะนำไปผ่านกระบวนการเพิ่มเติมเพื่อให้มาซึ่งไฮโดรเจนที่บริสุทธิ์ขึ้น จากหลักการดังกล่าวได้มีการพัฒนากระบวนการต่างๆขึ้นมาด้วยกันหลายวิธีเช่น กระบวนการรีฟอร์มมิงด้วยไอน้ำ (Steam Reforming) กระบวนการก๊าซซิฟิเคชัน (Gasification) ดังแสดงในรูปที่ 6

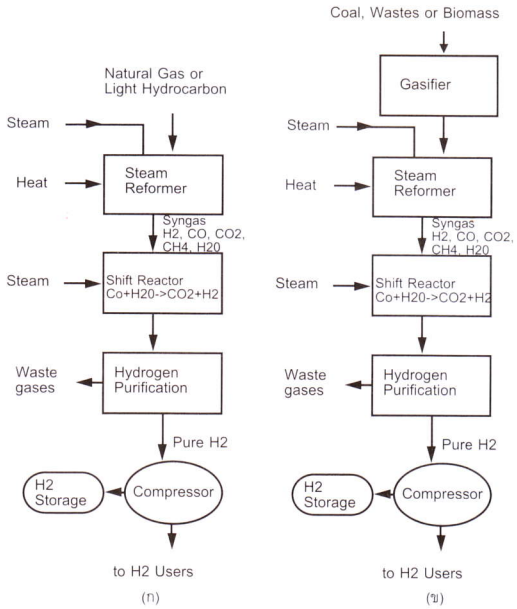

รูปที่ 6
(ก) กระบวนการรีฟอร์มมิงก๊าซมีเทนด้วยไอน้ำ (ข) กระบวนการก๊าซซิฟิเคชัน

2. แนวท่อก๊าซธรรมชาติและโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งเป็นการผลิตไฮโดรเจนจากก๊าซธรรมชาติควรอยู่ใกล้กับแนวท่อให้มากที่สุดเพื่อลดต้นทุนการขนส่งก๊าซธรรมชาติไปยังหน่วยผลิต สำหรับประเทศไทยมีระบบส่งท่อก๊าซธรรมชาติที่ขุดได้ในทะเลและบนบก และได้มีการวางระบบท่อส่งก๊าซธรรมชาติแล้ว ดังรูปที่ 7

3. ปริมาณความต้องการก๊าซธรรมชาติ ปริมาณความต้องการก๊าซธรรมชาตินั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เช่น พื้นที่ตำแหน่ง และปริมาณรถเซลล์เชื้อเพลิงที่จะใช้ไฮโดรเจนเป็นเชื้อเพลิง และต้นทุนการผลิต ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดขนาดของโรงงานผลิตก๊าซไฮโดรเจนที่เหมาะสม ซึ่งขึ้นอยู่กับปริมาณความต้องการไฮโดรเจน

รูปที่ 7 : แนวท่อก๊าซธรรมชาติในปัจจุบัน

ที่มา : การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย

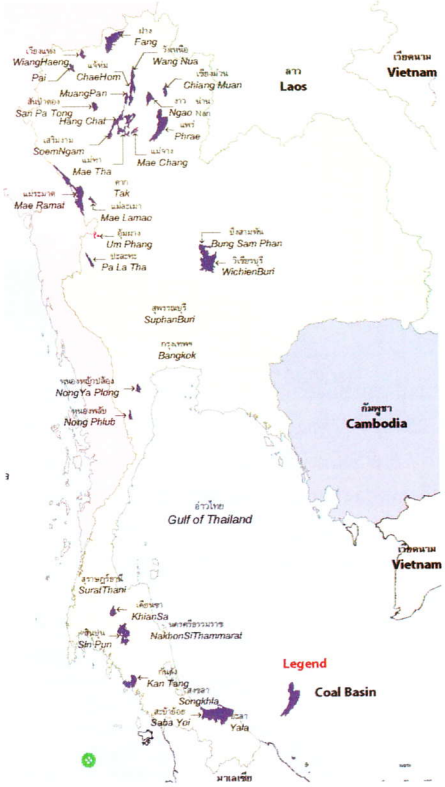

รูปที่ 8 : แผนที่แสดงแหล่งถ่านหินของประเทศไทย

ที่มา : กรมเชื้อเพลิงธรรมชาติ

กระบวนการก๊าซซิฟิเคชันด้วยชีวมวล ถ่านหิน และสิ่งปฏิกูล

ในกระบวนการเหล่านี้ สารประกอบไฮโดรคาร์บอนรูปของแข็งเช่น ชีวมวล (ของเหลือจากการเกษตร จากกระบวนการแปรรูปไม้ หรือพืชพลังงาน) ถ่านหิน หรือสิ่งปฏิกูล จะถูกทำให้เป็นไอที่อุณหภูมิสูง โดยจะได้ก๊าซสังเคราะห์ (Syngas) ออกมาจากนั้นจะมีขั้นตอนใกล้เคียงกับกระบวนการรีฟอร์มมิงที่กล่าวมาข้างต้น นั่นคือการกัดสารเจือปนเพื่อทำให้ได้ไฮโดรเจนที่บริสุทธิ์ขึ้น กระบวนการก๊าซซิฟิเคชันด้วยถ่านหินดังแสดงในรูปที่ 6 (ข) สำหรับกระบวนการก๊าซซิฟิเคชัน

ด้วยชีวมวลนั้นจะเหมือนกับของถ่านหิน หากแต่ใช้อุณหภูมิที่ต่ำกว่าและมีกระบวนการกำจัดสารเจือปนที่แตกต่างกันเนื่องจากไฮโดรเจนที่ได้จากกระบวนการนี้จะปนเปื้อนซัลเฟอร์ สำหรับกระบวนการก๊าซซิฟิเคชันด้วยสิ่งปฏิกูลของแข็งที่ได้จากชุมชนนั้นได้มีการดำเนินการเพื่อใช้ผลิตไฟฟ้าซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการผลิตไฮโดรเจนได้

ถ่านหิน

สำหรับศักยภาพการผลิตไฮโดรเจนด้วยกระบวนการก๊าซซิฟิเคชั่นถ่านหินของประเทศไทยนั้น เนื่องจากประเทศไทยมีแหล่งถ่านหินที่สำคัญของประเทศไทยมีอยู่ 2 แหล่งคือ แม่เมาะ จังหวัดลำปาง โดยมีปริมาณสำรองกว่าร้อยละ 90 ของปริมาณถ่านหินสำรองทั้งประเทศ ซึ่งถ่านหินทั้งหมดถูกนำไปใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า และจังหวัดกระบี่ ซึ่งถ่านหินที่พบในประเทศไทยส่วนใหญ่ประมาณ 99% เป็นถ่านหินคุณภาพลิกไนต์ ซึ่งมีค่าความร้อนต่ำ โดยมีถ่านหินประเภทซับบิทูมินัสและบิทูมินัสอยู่บ้าง

การใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิง นอกจากการเผาไหม้โดยตรงแล้ว ยังสามารถแปรสภาพถ่านหินเป็นเชื้อเพลิงเหลว (Coal Liquefaction) หรือ เป็นแปรสภาพก๊าซ (Coal Gasification) ซึ่งเป็นการใช้ถ่านหินแบบเชื้อเพลิงเชื้อเพลิงสะอาดเพื่อช่วยลดมลภาวะจากการใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิงได้อีกทางหนึ่ง ในการผลิตก๊าซไฮโดรเจนจากถ่านหินจากกระบวนการแปรสภาพก๊าซ (Coal Gasification) จะให้ผลผลิตเป็นก๊าซสังเคราะห์หรือ Syngas ก่อนจะนำไปผ่านกระบวนทางความร้อนและได้ก๊าซไฮโดรเจนออกมา

ปริมาณสำรองของถ่านหินที่มีจะสำรองไว้ใช้มีอยู่ 2,089.6 ล้านตัน (รวมจากแอ่งที่มีการผลิตอยู่และแอ่งสำรอง ปี พ.ศ. 2549) ดังแสดงไว้ในตารางที่ 1 และรูปที่ 8 จากข้อมูลการใช้ถ่านหินพบว่าอัตราการใช้ถ่านหินของปี 2550 มีอยู่ 17.8 ล้านตันต่อปี พบว่าถ่านหินในประเทศจะสามารถใช้อีก 117 ปี หากสัดส่วนการใช้ถ่านหินในประเทศไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก ซึ่งจะสอดคล้องกับแผนพัฒนาพลังงานของสำนักนโยบายและแผนพลังงาน PDP 2007 ที่จะมีสัดส่วนการใช้ถ่านหินลิกไนต์ในประเทศลดลงจาก 12% เหลือเพียง 6% ในปี 2564 แต่จะเพิ่มสัดส่วนการนำเข้าถ่านหินจากต่างประเทศซึ่งปัจจุบันอยู่ที่ 8% เพิ่มขึ้นเป็น 14% ในปี 2564

สถานที่/จังหวัด	ปริมาณถ่านหินสำรอง (ล้านตัน)	สถานที่/จังหวัด	ปริมาณถ่านหินสำรอง (ล้านตัน)
สงขลา	349.86	เชียงราย	10.00
ลำปาง	127.63	เพชรบูรณ์	8.50
เชียงใหม่	111.11	เพชรบุรี	4.45
นครศรีธรรมราช	91.06	ตรัง	3.42
ตาก	79.40	แพร่	1.61
พะเยา	27.13	ลำพูน	1.31
สุราษฎร์ธานี	15.41	แม่ฮ่องสอน	0.17
ประจวบคีรีขันธ์	10.52		

ตารางที่ 1 : ปริมาณสำรองถ่านหินของประเทศไทย

ที่มา : กรมเชื้อเพลิงธรรมชาติ

ชีวมวล

ชีวมวลเป็นสารประกอบอินทรีย์ที่เหลือทิ้งจากการเกษตรนั้นสามารถนำมาเป็นวัตถุดิบสำหรับผลิตไฮโดรเจนด้วยกระบวนการเช่นเดียวกันกับถ่านหิน ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมมีเศษวัสดุวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมากมายปีละหลายสิบล้านตันดังแสดงในตารางที่ 2 ประกอบกับทางภาครัฐสนับสนุนและส่งเสริม จึงถูกนำมาเป็นเชื้อเพลิงผลิตไฟฟ้าเพื่อจ่ายเข้าระบบ เช่นแกลบ เศษไม้ และชานอ้อย เป็นต้น แต่การผลิตไฟฟ้าจากชีวมวลมีอุปสรรคบางประการเช่น

- ต้องมีปริมาณมากเพียงพอ ยกตัวอย่างเช่น กำลังการผลิตไฟฟ้า 1 เมกะวัตต์ต้องใช้เชื้อเพลิงปีละ 10,000 -15,000 ตัน
- ค่าก่อสร้างโรงไฟฟ้ายิ่งใหญ่ยิ่งถูก กล่าวคือราคาโรงไฟฟ้า 10 เมะวัตต์ มีราคาแพงกว่าโรงไฟฟ้า 1 เมกะวัตต์เพียง 5 เท่าด้วยเทคโนโลยีเดียวกัน แต่มีกำลังการผลิตไฟฟ้ามากกว่า 10 เท่า ซึ่งทำให้ต้นทุนผลิตไฟฟ้าขนาด 10 เมะวัตต์ถูกกว่า 1 เมกะวัตต์

ดังนั้น การลงทุนโรงไฟฟ้าชีวมวลประการแรกต้องหาเชื้อเพลิงก่อนว่าได้เท่าไร จากนั้นจึงมากำหนดขนาดกำลังการผลิต เทคโนโลยี และคำนวณต้นทุนดูว่าคุ้มกับเงินลงทุนหรือไม่ ซึ่งเป็นไปได้ว่าปริมาณชีวมวลเหล่านี้ถือว่าเป็นปริมาณสำรองที่สามารถนำมาใช้ในการผลิตไฮโดรเจนได้

ชีวมวล	ปริมาณ (ตัน)	ชีวมวล	ปริมาณ (ตัน)
เหง้ามันสำปะหลัง	3,613,504.37	ทะลายปาล์มเปล่า	957,764.30
แกลบ	248,481.02	ทางปาล์ม	7,039,569.22
ใบและยอดอ้อย	6,854,574.70	ปลายไม้ยางพารา	204,908.40
ใยปาล์ม	113,734.51	ปีกไม้ยางพารา	102,454.20
กะลาปาล์ม	0.00	ฟางข้าว	11,468,784.21
ชานอ้อย	0.00	รากไม้ยางพารา	969,554.00
ซังข้าวโพด	332,627.51	ลำต้นข้าวโพด	2,394,527.90

ตารางที่ 2 แสดงปริมาณชีวมวลคงเหลือแต่ประเภทของประเทศไทยปี พ.ศ. 2549
ที่มา : มูลนิธิพลังงานเพื่อสิ่งแวดล้อม

จากสัดส่วนของชีวมวลที่เกิดขึ้นแยกตามประเภทของชีวมวล พบว่า ยังมีพลังงานเหลือทิ้งของชีวมวล 34,300,484 ตัน หรือเทียบเท่าน้ำมันดิบ 7.29 เมกะตันน้ำมันดิบ โดยที่ฟางข้าว ใบและยอดอ้อยมีส่วนแบ่งของพลังงานเหลือทิ้งมากที่สุดของประเทศไทยทั้งในพื้นที่เพาะปลูกและในกระบวนการผลิตคือ 3.3 เมกะตันน้ำมันดิบ และ 2.5 เมกะตันน้ำมันดิบ

อย่างไรก็ตามสำหรับพลังงานชีวมวล รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมให้ผู้ผลิตไฟฟ้ารายเล็กที่ผลิตไฟฟ้าจากชีวมวลขายไฟฟ้าเข้าระบบของ กฟผ. ซึ่งในปัจจุบันมีผู้ผลิตไฟฟ้ารายเล็กที่ผลิตไฟฟ้าจากชีวมวลรวมประมาณ 1,082 เมกะวัตต์ในปี 2549 ในอนาคตคาดว่าศักยภาพของชีวมวล เพื่อใช้ในการผลิตไฟฟ้าจะเพิ่มขึ้นได้ 2,000-3,000 เมกะวัตต์ แต่โรงไฟฟ้าชีวมวลจะกระจายอยู่ใกล้จุดใช้งาน โดยมีขนาดของโรงไฟฟ้าประมาณ 1-10 เมกะวัตต์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแหล่งที่มีชีวมวล ดังนั้น การสร้างโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่ โดยใช้เชื้อเพลิงจากชีวมวลอย่างเดียว จะไม่มีความคุ้มทุนที่จะขนชีวมวล ซึ่งมีน้ำ

Manufacturer	Country of origin	Model	Pressure Brag	Energy cons. kWh/Nm³	Energy cons. kWh/kg H_2	Type of electrolyser
Hydrogenics	US/EU	IMET 300 IMET 1000	25 10 or 25	4.2 4.2	46.73 46.73	Alkaline Alkaline
Teledyne	US	Titan™ HP Titan™ EC Titan™ HM	8-16 4.2-8.1 5.0	5.6 5.6 6.1 - 5.3	62.31 62.31 67.87-58-97	Alkaline Alkaline Alkaline
Norsk Hydro Electrolyser	N	Atm. (4000A) Atm. (5150A) HPE	0.02 0.02 12	4.1 4.3 4.8	45.62 47.84 53.40	Alkaline Alkaline Alkaline
IHT	CH	Lurgi system Bamag system	32 atm	4.3-4.6 3.9-4.5	47.84-51.18 43.39-50.07	Alkaline Alkaline
Accagen	CH	Standard HP VHP	10 30 200	4.4-6.3	48.95-70.09	Alkaline
Idroenergy	IT		1.8-3.9	5-6	55.63-66.76	Alkaline
Proton	US	HOGEN S HOGEN H	13.8 15	6.7(*) 7.3-6.6(*)	74.54 81.22-73.41	PEM PEM

ตารางที่ 3 : ประสิทธิภาพการผลิตไฮโดรเจนด้วยกระบวนการอิเล็คโทรไลซิส

สำหรับศักยภาพการผลิตไฟฟ้าด้วยกระบวนการอิเล็คโทรไลซิสโดยพลังงานทดแทนของประเทศไทยนั้นคือการใช้พลังงานลมและพลังงานแสงอาทิตย์

พลังงานลม

การผลิตไฮโดรเจนจากกระบวนการอิเล็คโทรไลซิสต์ (Electrolysis) จำเป็นต้องมีแหล่งพลังงานไฟฟ้ามาทำการแยกโมเลกุลของน้ำและได้ไฮโดรเจนและออกซิเจนออกมาเป็นผลพลอยได้ ดังนั้นถึงแม้ว่าน้ำจะเป็นสารประกอบที่หามาได้ง่ายที่สุด มีอยู่ทุกหนแห่งและไม่มีวันหมด แต่กลับกลายเป็นว่าการผลิตไฮโดรเจนด้วยกระบวนการนี้ต้องใช้ปริมาณไฟฟ้าจำนวนมาก หากต้นทุนการผลิตไฟฟ้าสูงจะส่งผลให้ต้นทุนการผลิตไฟฟ้าสูงตามไปด้วย แต่หากมองเฉพาะศักยภาพการผลิตจากลมซึ่งเป็นพลังงานทดแทนที่ไม่มีวันหมด มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาถึงศักยภาพการผลิตไฟฟ้าจากพลังลมแล้วใช้พลังงานไฟฟ้าที่ได้ไปใช้ในการผลิตไฮโดรเจน

จากการศึกษาศักยภาพพลังงานลมของกรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน พบว่าแหล่งศักยภาพพลังงานลมที่ดีของประเทศไทยมีกำลังลมเฉลี่ยทั้งปีอยู่ที่ระดับ 3 (Class 3) หรือมีความเร็วลมเฉลี่ยประมาณ 6.4 เมตรต่อวินาทีขึ้นไป ที่ระดับความสูง 50 เมตร ได้แก่

- แถบภาคใต้บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกเริ่มตั้งแต่จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี บริเวณเทือกเขาในอุทยานแห่งชาติแก่งกรุง จังหวัดสุราษฎร์ธานี อุทยานแห่งชาติเขาหลวงและอุทยานแห่งชาติใต้ร่มเย็น จังหวัดนครศรีธรรมราช อุทยานแห่งชาติศรีพังงา จังหวัดพังงา อุทยานแห่งชาติเขาพนมเบญจา จังหวัดกระบี่
- แถบภาคเหนือที่อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่
- บริเวณเทือกเขาด้านทิศตะวันตกตั้งแต่ภาคใต้ตอนบนจรดภาคเหนือตอนล่างในจังหวัดเพชรบุรี จังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดตาก

ส่วนแหล่งที่มีศักยภาพรองลงมาโดยมีกำลังลมเฉลี่ยทั้งปีตั้งแต่ระดับ 1.3 ถึง 2 (Class 1.3-Class 2) หรือมีความเร็วลม 4.4 เมตรต่อวินาทีขึ้นไปที่ความสูง 50 เมตร ได้แก่

- แถบภาคใต้ตอนบนบริเวณอ่าวไทยชายฝั่งตะวันตกตั้งแต่จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดชุมพรถึงจังหวัดสุราษฎร์ธานี และภาคใต้ฝั่งตะวันตกตั้งแต่ จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรังถึงจังหวัดสตูล
- บริเวณเทือกเขาในภาคเหนือคือจังหวัดเชียงใหม่
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ จังหวัดเพชรบูรณ์และจังหวัดเลย
- ชายฝั่งตะวันออกบริเวณอ่าวไทยคือ จังหวัดระยองและจังหวัดชลบุรี

ปัญหาของการพัฒนาพลังลมในประเทศไทยและทั่วโลกในปัจจุบันคือการลงทุนในเทคโนโลยีที่สูงอยู่ทำให้ต้นทุนการผลิตไฟฟ้าต่อหน่วยสูงกว่าการผลิตไฟฟ้าจากเชื้อเพลิงฟอสซิลหลายเท่าตัว จึงทำให้ยังไม่คุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ ดังนั้นแนวทางที่เป็นไปได้เพื่อมีการนำไฟฟ้าพลังลมมาใช้ในการผลิตไฮโดรเจนมีดังนี้

- มีความต้องการใช้ไฮโดรเจนแต่ในพื้นที่ไม่มีวัตถุดิบชนิดอื่นเพื่อใช้ในการผลิตไฮโดรเจน จึงเหมาะการผลิตไฮโดรเจนในลักษณะของการผลิตแบบกระจาย (Distributed Production)
- อยู่ในพื้นที่ที่มีความเร็วลมสูงและสามารถผลิตพลังงานไฟฟ้าได้มากทำให้ราคาต่อหน่วยลดลง
- ใช้ร่วมกับการผลิตไฟฟ้าด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ในพื้นที่บริเวณเดียวกัน หากพลังงานอย่างใดอย่างหนึ่งไม่เพียงพอหรือเป็นการเพิ่มขนาดหรือปริมาณการผลิตไฟฟ้า นอกจากนี้จะลดเงินลงทุนได้เนื่องจากสามารถใช้อุปกรณ์บางอย่างร่วมกันได้
- ราคาค่าไฟฟ้าที่ถูกลง
- ราคาไฮโดรเจนที่ผลิตด้วยกระบวการอิเล็คโทรไลซิส ด้วยพลังงานไฟฟ้าจากพลังลมใกล้เคียงกับราคาไฮโดรเจนที่ผลิตด้วยกระบวนการอื่น
- พลังงานไฟฟ้าที่ผลิตได้จากพลังลมสามารถจ่ายให้กับความต้องการพลังงานไฟฟ้าอื่นๆในกรณีไม่มีการผลิตไฮโดรเจนจะไม่ทำให้เกิดการสูญเปล่า

พลังงานแสงอาทิตย์

ทำนองเดียวกับการผลิตไฮโดรเจนจากกระบวนการอิเล็คโทรไลซิสต์ (Electrolysis) โดยใช้พลังงานไฟฟ้าจากพลังลม หากพิจารณาถึงศักยภาพการผลิตจากแสงอาทิตย์ซึ่งเป็นพลังงานทดแทนที่ไม่มีวันหมด มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาถึงศักยภาพการผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์แล้วใช้พลังงานไฟฟ้าที่ได้ไปใช้ในการผลิตไฮโดรเจน

จากการศึกษาศักยภาพพลังงานแสงอาทิตย์ของประเทศไทย พบว่าประเทศไทยมีค่าเฉลี่ยรายปีของพลังงานจากแสงอาทิตย์ประมาณ 18.2 เมกะจูลต่อตารางเมตรต่อวัน โดยมีค่าสูงสุดเท่ากับ 25 เมกะจูลต่อตารางเมตรต่อวันในช่วงเดือนเมษายน ในบริเวณพื้นที่ภาคกลางตอนบนเชื่อมต่อกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และจากการศึกษาข้อมูลจากสถานีตรวจอากาศพบว่า การแผ่รังสีของดวงอาทิตย์ในประเทศไทยนั้นมีศักยภาพสำหรับการผลิตไฟฟ้าเฉลี่ยได้ที่ 4.6 ถึง 5.3 หน่วย (kWh) ต่อตารางเมตรต่อวัน โดยมีจำนวนชั่วโมงการส่องสว่างของดวงอาทิตย์ 2,200 ถึง 2,900 ชั่วโมงต่อปี หรือ 6 ถึง 8 ชั่วโมงต่อวัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีศักยภาพพลังงานแสงอาทิตย์ค่อนข้างสูง เหมาะสำหรับการใช้ทั้งในรูปของพลังงานความร้อนและการผลิตไฟฟ้า แผนที่ศักยภาพพลังงานแสงอาทิตย์ของประเทศไทยดังแสดงในรูปที่ 10

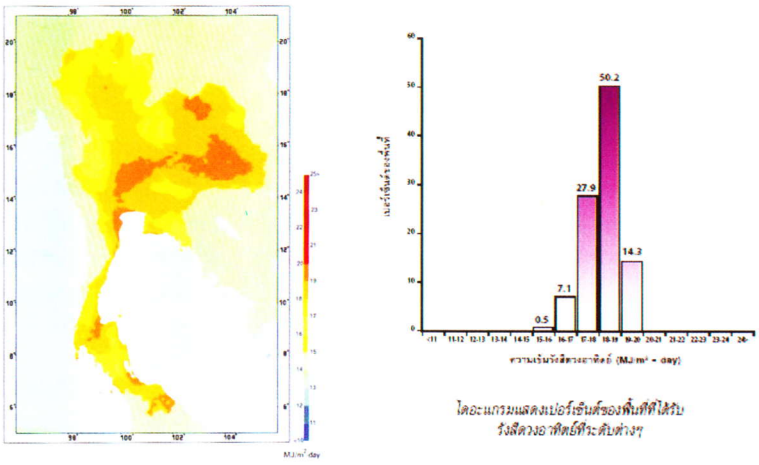

รูปที่ 10 : ความเข้มของแสดงอาทิตย์ในพื้นที่ต่างๆของประเทศไทย
ที่มา : กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน 2542

จากไดอะแกรมจะเห็นว่าร้อยละ 14.3 ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศมีศักยภาพของพลังงานแสงอาทิตย์สูงคือได้รับรังสีดวงอาทิตย์ รายวันเฉลี่ยต่อปี ในช่วง 19-20 MJ/m^2-day และร้อยละ 50.2 ของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศได้รับรังสีดวงอาทิตย์ รายวันเฉลี่ยต่อปี ในช่วง 18-19 MJ/m^2-day

ปัญหาของการพัฒนาพลังงานแสงอาทิตย์ยังคงเป็นปัญหาเดียวกันกับการใช้พลังงานลม

พลังงานนิวเคลียร์

พลังงานนิวเคลียร์ถือว่าเป็นพลังงานที่ทดแทนอีกทางเลือกหนึ่ง ที่ประเทศไทยเริ่มหันมาให้ความสนในเนื่องจากต้นทุนการผลิตไฟฟ้าถูกกว่าเชื้อเพลิงชนิดอื่น พลังงานนิวเคลีย์ไม่ได้มีการนำมาใช้ผลิตไฮโดรเจนได้โดยตรงแต่จะเป็นพลังงานที่จะทำให้ต้นทุนพลังงานไฟฟ้าต่อหน่วยถูกลงและลดการใช้พลังงานจากฟอสซิล ดังนั้นเมื่อต้นทุนพลังงานไฟฟ้าเฉลี่ยถูกลงจะทำให้ต้นทุนการผลิตไฮโดรเจนถูกตามไปด้วย

กระบวนการชีวเคมี

กระบวนการนี้เป็นการผลิตไฮโดรเจนโดยอาศัยกระบวนการสังเคราะห์แสงของสิ่งมีชีวิตขนาดเล็กหรือจุลินทรีย์และสาหร่ายสีเขียวแกมน้ำเงิน ซึ่งสิ่งมีชีวิตขนาดเล็กเหล่านี้จะเปลี่ยนสารตั้งต้นให้เป็นไฮโดรเจน นอกจากนี้ยังสามารถใช้ชีวมวลซึ่งเป็นสารประกอบอินทรีย์คาร์บอนในการผลิตไฮโดรเจนได้อีกด้วย เช่น ของเหลือทิ้งจากการเกษตรหรือจากโรงงานอุตสาหกรรม วิธีการนี้ถือได้ว่าเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม กล่าวคือใช้พลังงานน้อยกว่าวิธีการอื่นๆ รวมทั้งยังช่วยลดปริมาณของเสียลงได้ด้วย อย่างไรก็ตามวิธีนี้ยังอยู่ในขั้นตอนวิจัยและพัฒนา ซึ่งยังมีข้อเสียคือ มีประสิทธิภาพต่ำ ความสามารถในการผลิตถูกจำกัดด้วยความเข้มของแสงที่ได้รับ ต้นทุนของเครื่องปฏิกรณ์ชีวภาพยังมีราคาสูง

กระบวนการผลิตไฮโดรเจนด้วยวิธีนี้แบ่งออกได้อีกหลายวิธีเช่น การแตกตัวด้วยแสงโดยตรงและโดยอ้อม การหมักในที่มีแสงและในที่มืด และการหมักในที่มืดต่อด้วยที่มีแสง เป็นต้น

การจัดเก็บไฮโดรเจน

เทคโนโลยีปัจจุบันในการจัดเก็บก๊าซชนิดอื่นๆแบบตั้งอยู่กับที่ซึ่งมีใช้ในเชิงพาณิชย์ของกลุ่มผู้ผลิตก๊าซสำหรับอุตสาหกรรมนั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดเก็บไฮโดรเจนได้โดยทำการปรับปรุงเพียงเล็กน้อย อย่างไรก็ตามในส่วนของการจัดเก็บไฮโดรเจนที่ใช้ในยานพาหนะนั้นยังอยู่ในช่วงการพัฒนา

การจัดเก็บไฮโดรเจนในรูปแบบต่าง ๆ

Compressed Gas Tank เป็นถังที่ได้รับการออกแบบให้ทนความดันสูง 35 MPa-70 MPa ผ่านมาตรฐานการทดสอบ 2.35 เท่าของความดันออกแบบ เพื่อความปลอดภัยตามมาตรฐานยุโรป และมียังมีการพัฒนาออกแบบถังอย่างต่อเนื่องให้มีขนาดเบาและความสูญเสียต่ำ

Cryogenic Liquid เป็นถังที่เก็บไฮโดรเจนในสถานะของเหลว มีฉนวนป้องกันการรั่วไหล โดยมากออกแบบเพื่อเป็นถังเก็บใช้ในยานพาหนะ

Solid State มี 3 วิธี

1. Absorption วิธีนี้ไฮโดรเจนถูกดูดซับไว้ในวัสดุ คริสตัล เมทัลไฮไดรด์ (Crystalline Metal Hydrides)
2. Adsorption ใช้วัสดุมีรูพรุน (Porous Material) เพื่อให้พื้นที่ผิวมากพอสำหรับ ไฮโดรเจนเจาะและง่ายต่อการแยกไฮโดรเจนออก
3. Chemical Reaction ใช้ปฏิกิริยาเคมีในการผลิต เก็บและคายไฮโดรเจน จากการปรับเปลี่ยนอุณหภูมิและความดัน เช่น

$$2\ LiH + 2H_2O \Rightarrow 2LiOH + 2\ H_2 \text{ หรือ } NaBH_4 + 2H_2O + catalyst \Rightarrow NaBO_2 + 4H_2$$

สำหรับการจัดเก็บไฮโดรเจนโดยคำนึงถึงปริมาณการจัดเก็บสามารถแบ่งออกเป็น

การจัดเก็บไฮโดรเจนปริมาณมาก

- **การจัดเก็บใต้ดิน**

การจัดเก็บก๊าซไฮโดรเจนในปริมาณมากๆนั้นสามารถทำได้โดยการเก็บใต้ดินที่ความดันหลายร้อยปอนด์ต่อตารางนิ้ว (psi) ในบ่อน้ำมันหรือบ่อก๊าซธรรมชาติ ในชั้นหินที่มีความพรุนตัวสูง (Aquifers) ในถ้ำหินหรือเหมือง รวมทั้งในถ้ำเกลือ (Solution-mined salt caverns) โดยปกติปริมาตรที่สามารถจัดเก็บไฮโดรเจนได้จะอยู่ที่ประมาณ 1 ถึง 2 ใน 3 ของปริมาตรทั้งหมด

- **ถังแบบฝัง**

การจัดเก็บไฮโดรเจนใต้ดินยังรวมไปถึงการฝังถังไฮโดรเจนอัดและถังไฮโดรเจนเหลวที่โดยปกติวางไว้ที่ระดับพื้นดิน ทั้งนี้ที่ทำการฝังดินก็เพื่อการประหยัดพื้นที่ ถังที่ใช้เป็นที่แน่นอนว่ามีขนาดเล็กกว่าและอยู่ในระดับที่ตื้นกว่า การจัดเก็บไฮโดรเจนใต้ดินโดยใช้ถ้ำ โดยปกติจะเป็นถังที่มีขนาดบรรจุ 10^3 ถึง 10^4 Nm^3

- **ถังอัดความดัน**

ในปัจจุบันยังไม่มีผู้ผลิตถังขนาดใหญ่เชิงพาณิชย์ แต่มีการผลิตถังอัดความดันขนาดเล็กเพื่อใช้สำหรับสถานีเติมก๊าซไฮโดรเจนขนาดเล็กขนาด 50 kgH_2 ต่อวัน โดยทั่วไปถังจะมีขนาดตั้งแต่ 100 ถึง 1000 kgH_2

- ถังไฮโดรเจนเหลว

ในปัจจุบันการจัดเก็บไฮโดรเจนเหลวถือได้ว่าเป็นเทคโนโลยีล่าสุด ซึ่งพัฒนามาจากประยุกต์ใช้ไฮโดรเจนในการขับเคลื่อนยานอวกาศ สำหรับถังที่ตั้งอยู่กับที่จะมีขนาดตั้งแต่ 1,100 Nm^3 หรือ 100 kgH_2 (1,500 ลิตร) ไปจนถึง 60,000 Nm^3 หรือ ~5 ตันไฮโดรเจน (75,000 ลิตร) รัศมีตั้งแต่ 1.4 เมตรจนถึง 3.8 เมตร และยาวตั้งแต่ 3 เมตร ไปจนถึง 14 เมตร

ประโยชน์ของการฝังถังไฮโดรเจนเหลวใต้ดินคือลดการใช้พื้นที่ ลดระดับความอันตราย ในกรณีที่พื้นที่ไม่ใช้ข้อจำกัด ถังก๊าซไฮโดรเจนอัดและถังไฮโดรเจนเหลวสามารถติดตั้งในระดับพื้นดินได้

การจัดเก็บไฮโดรเจนแบบติดตั้งอยู่กับที่ในปริมาณปานกลางจนถึงเล็ก

ในปัจจุบันการจัดเก็บปริมาณปานกลางจนถึงเล็กแบบอยู่กับที่ในภาคอุตสาหกรรมจะอาศัยการเก็บไฮโดรเจนในรูปของเหลวและก๊าซความดันสูงด้วยถังเก็บ

- การจัดเก็บไฮโดรเจนในรูปของเหลว

ไฮโดรเจนจะถูกทำให้เป็นของเหลวโดยการลดอุณหภูมิลงให้ต่ำกว่าจุดเดือดของไฮโดรเจนนั่นคือที่ประมาณ -253 องศาเซลเซียส และบรรจุในถังที่ออกแบบให้มีการสูญเสียความร้อนต่ำเป็นพิเศษ ถังที่ใช้บรรจุจะมีขนาดตั้งแต่ไม่กี่กิโลกรัมไปจนถึงเป็นร้อยตันไฮโดรเจน ข้อดีของการทำให้ไฮโดรเจนเป็นของเหลวคือราคาในการขนส่งจะมีราคาถูกกว่าการเก็บไฮโดรเจนในรูปของก๊าซ เนื่องจากความหนาแน่นของพลังงานที่สูงกว่า ไฮโดรเจนเหลวจะเหมาะกับการจัดเก็บในปริมาณปานกลางและขนส่งในระยะทางไกล ในที่ที่ท่อส่งไม่สามารถเข้าถึง ด้วยเหตุผลดังกล่าว ในทางการค้าจึงเห็นการขนส่งไฮโดรเจนในรูปของเหลวโดยรถบรรทุกเป็นส่วนใหญ่ ข้อเสียของการจัดเก็บไฮโดรเจนในรูปของเหลวคือ ใช้ต้นทุนในกระบวนการทำให้เป็นของเหลว (Liquefaction) และอุปกรณ์ในการจัดเก็บที่สูง ยิ่งไปกว่านั้นพลังงานไฟฟ้าที่ใช้ในกระบวนการทำไฮโดรเจนให้เป็นของเหลวนั้นจะมีค่ามากกว่าหนึ่งในสามของพลังงานที่ได้จากไฮโดรเจนที่จัดเก็บ ในระบบที่ต้องการพลังงานในปริมาณมากๆนั้น ความสูญเสียในกระบวนการแปรผันพลังงานและราคาที่สูงขึ้นทำให้การเก็บไฮโดรเจนในรูปของเหลวและจัดส่งโดยรถบรรทุกมีความน่าสนใจน้อยกว่า การขนส่งผ่านท่อและการผลิตไฮโดรเจนที่จุดใช้งาน

- การจัดเก็บไฮโดรเจนในรูปก๊าซอัดติดตั้งเหนือดิน (Above-Ground Compressed-Gas Storage)

ในการเก็บไฮโดรเจนในปริมาณน้อย (น้อยกว่าล้านลูกบาศก์ฟุตมาตรฐาน, scf) กลุ่มผู้ใช้ไฮโดรเจนจะจัดเก็บไฮโดรเจนในถังเหนือดิน ถังเก็บในเชิงพาณิชย์มีขนาด 1200-1800 psi ซึ่งสามารถเก็บได้ 6000-9000 scf ต่อถัง ถังเหล่านี้จะถูกจัดวางในลักษณะเป็นแถวหรือเป็นชั้นๆ ในระบบที่มีความต้องการใช้โอโดรเจนขนาดปานกลาง การเก็บไฮโดรเจนในถังความดัน

การจัดเก็บไฮโดรเจนที่ใช้กับยานพาหนะ

ไม่เหมือนกับการน้ำมันเชื้อเพลิงหรือแอลกอฮอล์ ซึ่งสามารถจัดการได้ง่ายที่อุณหภูมิห้อง ไฮโดรเจนเป็นก๊าซที่มีน้ำหนักเบาและมีความหนาแน่นพลังงานต่อปริมาตรต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับเชื้อเพลิงในที่มีใช้ในปัจจุบันเมื่อเปรียบเทียบที่

อุณหภูมิห้องและความดันปกติ ลักษณะที่เหมาะสมของระบบจัดเก็บไฮโดรเจนสำหรับยานพาหนะจะต้องมีขนาดเล็ก น้ำหนักเบา ราคาถูก ทนทาน ใช้ระยะเวลาการเติมสั้น และที่สำคัญต้องมีความปลอดภัยสูง นอกจากนั้นจะต้องมีความสามารถในการจัดเก็บไฮโดรเจนในปริมาณที่เพียงพอต่อการเดินทางในระยะทางที่เหมาะสมและสามารถกักเก็บไฮโดรเจนได้เป็นระยะเวลานานๆ (ไม่รั่วซึม) ซึ่งมีดังกัน 3 รูปแบบคือ การจัดเก็บก๊าซไฮโดรเจนในกระบอกความดันสูง การจัดเก็บไฮโดรเจนเหลวในถังขนาดเล็ก และการเก็บไฮโดรเจนในรูปของแข็ง

เปรียบเทียบการจัดเก็บไฮโดรเจน

ก๊าซไฮโดรเจนอัดมีความสะดวกในการนำไปใช้จริง ใช้เวลาในการเติมใกล้เคียงกับน้ำมันเชื้อเพลิง การกักเก็บได้นานเวลานาน ความต้องการพลังงานในกระบวนการเพิ่มความดันอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ ซึ่งใช้พลังงานไฟฟ้าประมาณ 5%–7% ของพลังงานไฮโดรเจนที่จัดเก็บ และจะใช้พลังงานน้อยลงหากมีการผลิตไฮโดรเจนที่ความดันสูงขึ้น ถึงแม้ว่าความหนาแน่นของพลังงานต่อน้ำหนักและปริมาตรของถังอัดความดันมีค่าค่อนข้างต่ำก็ตาม หากแต่ถังอัดความดันสูงมีน้ำหนักอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ ถังอัดไฮโดรเจนความดันสูง (5,000 psi) สามารถเก็บไฮโดรเจนประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์โดยน้ำหนัก ซึ่งใช้เวลาในการเติมประมาณ 3 นาที

สำหรับระบบการจัดเก็บโดยใช้เมทัลไฮไดรด์จะสามารถจัดเก็บไฮโดรเจนได้ประมาณ 1%–1.5% โดยน้ำหนัก ซึ่งมีราคาค่อนข้างสูงและใช้เวลาในการเติม (Recharge) ประมาณ 10 ถึง 20 นาที ระดับความร้อนที่ใช้ในการควบคุมอัตราการปลดปล่อยไฮโดรเจนได้มาจากการทำงานของหัวเผาและอุปกรณ์แลกเปลี่ยนความร้อน ข้อได้เปรียบเมื่อเทียบกับถังอัดความดันคือความหนาแน่นของเมทัลไฮไดรด์และการใช้ความดันต่ำในการเติม (0.1 kpsi)

สำหรับไฮโดรเจนเหลว นั้นมีความน่าสนใจตรงที่มีน้ำหนักและปริมาตรน้อยต่อหน่วยพลังงานที่ได้ ประเด็นสำหรับไฮโดรเจนเหลวที่ต้องพัฒนาคือถังเก็บที่มีความสูญเสียทางความร้อนต่ำและระยะเวลาในการเติม อย่างไรก็ตามมีการพัฒนาในสองประเด็นดังกล่าวอย่างมาก ยกตัวอย่างเช่นลดอัตราการสูญเสียทางความร้อนน้อยกว่า 1% ต่อวัน และใช้เวลาเติมประมาณ 2-3 นาที อย่างไรก็ตามประสิทธิภาพรวมของวงจรการแปรผันพลังงานยังมีค่าต่ำกว่าการจัดเก็บไฮโดรเจนในรูปก๊าซ เนื่องจากพลังงานที่ใช้มากขึ้นในการทำเป็นไฮโดรเจนให้เป็นของเหลว หากมีการใช้ไฮโดรเจนเป็นต้นกำลัง ระบบการจัดเก็บไฮโดรเจนในรูปของเหลวจะมีความน่าสนใจน้อยกว่าการจัดเก็บในรูปแบบก๊าซ

เมื่อพิจารณาเทคโนโลยีการจัดเก็บและการเติมสำหรับอนาคตอันใกล้ ทางเลือกที่เหมาะสมมากที่สุดคือการเก็บแบบก๊าซไฮโดรเจนอัด ซึ่งสามารถจัดเก็บได้ในกระบอกอัดความดันที่ราคา น้ำหนัก และขนาดที่ยอมรับได้สำหรับใช้กับยานพาหนะ ประเด็นนี้ใช้ได้จริงเนื่องจากรถยนต์เซลล์เชื้อเพลิงต้องการไฮโดรเจนในปริมาณที่น้อยเพื่อใช้ในการเดินทางไกล การพัฒนาให้มีน้ำหนักเบา ราคาถูก ความดันสูงคือสิ่งที่ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน

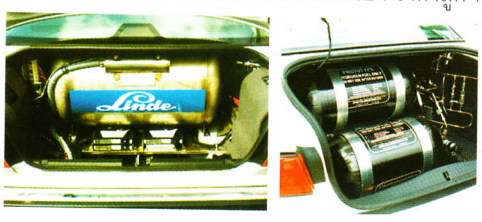

(ก) (ข)

รูปที่ 13 (ก) ถังก๊าซไฮโดรเจนอัด
(ข) ถังไฮโดรเจนเหลว
ที่มา: http://machinedesign.com/ContentItem/63028/ACloserLookatHydrogen.aspx

การขนส่งไฮโดรเจน

ในปัจจุบันได้มีการใช้ประโยชน์จากไฮโดรเจนกันอย่างแพร่หลายในวงการอุตสาหกรรมเคมี ยกตัวอย่างเช่น การกลั่นน้ำมัน การผลิตแอมโมเนียและเอทานอล เป็นต้น ถึงแม้ว่าไฮโดรเจนที่สามารถผลิตได้ในปัจจุบันจะอยู่ในบริเวณพื้นที่ที่มีความต้องการใช้ไฮโดรเจนก็ตาม ก็ยังมีสัดส่วนประมาณ 5% ของปริมาณการผลิตทั้งหมดจัดส่งไปให้กับผู้ใช้ในที่ห่างไกล โดยจัดส่งในรูปของไฮโดรเจนเหลวและก๊าซไฮโดรเจนกับรถบรรทุก หรือการส่งโดยท่อส่ง การผลิตไฮโดรเจนในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นผลพลอยได้จากกระบวนการทางเคมีเช่น ในกระบวนการกลั่นน้ำมัน หรือกระบวนการในโรงงาน Chlor-Alkali บางส่วนได้มาจากกระบวนการความร้อนเคมี ด้วยการรีฟอร์มมิ่งไอน้ำโดยมีก๊าซธรรมชาติเป็นวัตถุดิบ

ท่อส่ง (Pipelines)

ในปัจจุบันมีการขนส่งไฮโดรเจนทางท่อส่งในกลุ่มอุตสหกรรมเคมีทั่วโลก อย่างไรก็ตามความยาวของท่อส่งไฮโดรเจนยังถือว่าสั้นมากเมื่อเทียบกับท่อส่งก๊าซธรรมชาติที่มีอยู่ โดยส่วนใหญ่เป็นการลงทุนของผู้ผลิตไฮโดรเจนเพื่อส่งไปยังลูกค้าที่เป็นกลุ่มโรงงานในบริเวณใกล้เคียง เช่น โรงกลั่นน้ำมัน และโรงงานผลิตสารเคมี การขนส่งไฮโดรเจนในรูปของก๊าซโดยใช้ท่อส่งถือได้ว่าเป็นวิธีที่มีราคาถูกที่สุดในปัจจุบัน สำหรับการขนส่งไฮโดรเจนในปริมาณมากๆ อย่างไรก็ตามราคาในการลงทุนก่อสร้างท่อส่งจึงส่งผลทำให้เป็นอุปสรรค (1.5-2 เท่าของท่อส่งก๊าซธรรมชาติ) ในการต่อขยายเครือข่ายของท่อส่งให้คลอบคลุมพื้นที่ในบริเวณกว้าง ในขณะนี้ยังคงมีการทำวิจัยอย่างต่อเนื่องในด้านปัญหาทางเทคนิคเช่น แนวโน้มการกัดกร่อนผนังภายในท่อส่งและรอยเชื่อมของท่อโดยไฮโดรเจน ความต้องการในการควบคุมการซึมและการรั่วของไฮโดรเจน รวมถึงการลดราคา การเพิ่มเสถียรภาพและความทนทานของระบบการอัดไฮโดรเจนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โอกาสหนึ่งที่เป็นไปได้ในการต่อขยายเครือข่ายท่อส่งไฮโดรเจนในเวลาอันสั้นคือการใช้ส่วนหนึ่งของเครือข่ายท่อส่งก๊าซธรรมชาติมาใช้ในการส่งก๊าซไฮโดรเจน การขนส่งก๊าซที่มีส่วนผสมของก๊าซธรรมชาติและไฮโดรเจน (ไม่เกิน 20% โดยปริมาตร) สามารถทำได้โดยการปรับเปลี่ยนระบบท่อเดิมเพียงเล็กน้อย อย่างไรก็ตามหากใช้เครือข่ายเดิมมาใช้ในการขนส่งไฮโดรเจนเพียงอย่างเดียว (บริสุทธิ์) จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการปรุงปรุงระบบค่อนข้างมากอย่างไรก็ตามก็ยังมีราคาต่ำกว่าการติดตั้งใหม่ทั้งหมด ในการวางระบบท่อส่งโลหะที่มีใช้ในปัจจุบันจะมีราคาอยู่ที่ประมาณ 22 ล้านบาทต่อ 1 กิโลเมตร (Tim Armstrong, the Oak Ridge National Laboratory) อันเนื่องมาจากปัญหาความซับซ้อนในการเชื่อมต่อท่อส่งเพื่อให้มีความสามารถในการป้องกันการรั่วของไฮโดรเจน ทั้งสองรูปแบบได้มีการวิจัยอยู่ในปัจจุบันนี้ ซึ่งปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงคือข้อบังคับความปลอดภัย ชนิดของโลหะที่ใช้ทำท่อส่ง ความหนาของผนังท่อ อุปกรณ์ควบคุม เช่น วาล์ว เป็นต้น

เนื่องจากปัญหาการรั่วซึมและการกัดกร่อนจึงทำให้ท่อส่งแบบโลหะคาร์บอนสามารถส่งก๊าซไฮโดรเจนที่แรงดันประมาณ 500 psi เท่านั้น จึงได้มีแนวความคิดในการนำท่อส่งแบบพอลิเมอร์ดังแสดงในรูปที่ 11 ซึ่งมีราคาถูกกว่าท่อส่งแบบเดิมประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์ ทำให้มีราคาใกล้เคียงกับราคาท่อส่งก๊าซธรรมชาติ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากการผลิตสามารถทำได้ที่หน้างานทำให้ได้ท่อส่งที่มีความยาวมากขึ้น ส่งผลให้มีจำนวนรอยต่อซึ่งต้องทำการเชื่อมต่อลดจำนวนลง นอกจากนั้นสามารถเพิ่มความดันในการส่งไฮโดรเจนได้เป็น 1500 ถึง 2000 psi ทำได้ปริมาณการขนส่งไฮโดรเจนเพิ่มมากขึ้น และไม่มีปัญหาการรั่วซึมและการกัดกร่อนจากไฮโดรเจนอีกต่อไป บริษัท Smart Pipe ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้นำเสนอเทคโนโลยีดังกล่าวในการวางท่อส่งยาว 16 กิโลเมตร

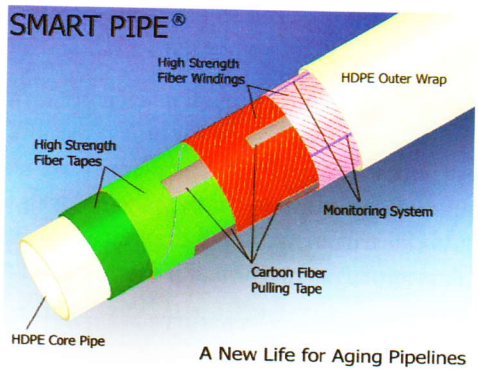

รูปที่ 11 : ท่อส่งแบบพอลิเมอร์ดังแสดงใน
ที่มา : http://www.smart-pipe.com

นอกจากนั้นราคาที่เพิ่มเข้ามาในการจัดส่งไฮโดรเจนทางท่อส่งนั้นคือ ราคาของเครื่องอัดอากาศ (Compressor Cost) ซึ่งแปรผันตามขนาดของกำลังพิกัด

แนวความคิดคือการขนส่งไฮโดรเจนในรูปของเหลวผ่านท่อซึ่งหุ้มด้วยฉนวนความร้อนที่ประกอบด้วยสายส่งไฟฟ้าตัวนำยิ่งยวด (Super-conducting Wire) การทำให้สายส่งไฟฟ้าอยู่ในสภาวะตัวนำยิ่งยวดได้นั้นจำเป็นต้องทำให้มีอุณหภูมิต่ำมาก ๆ ซึ่งสามารถใช้ไฮโดรเจนเหลวมาทำหน้าที่เป็นสารหล่อเย็นโดยที่สามารถใช้ในการส่งจ่ายกระแสไฟฟ้าโดยไม่มีการสูญเสียได้ในเวลาเดียวกัน

อีกทางเลือกหนึ่งที่มีความเป็นไปได้คือ อาศัยพาหะไฮโดรเจน (Hydrogen Carrier) ที่เป็นของเหลวโดยการการปั๊มผ่านท่อส่งไปที่สถานีจำหน่ายที่ห่างไกลออกไป จากนั้นทำการแยกไฮโดรเจนที่สถานีปลายทางเพื่อนำไฮโดเจนที่ได้ไปใช้ในงานอื่นต่อไป ซึ่ง “เอทานอล” ถือได้ว่าเป็นพาหะไฮโดรเจนที่อยู่ในความสนใจ ซึ่งเอทานอลเองสามารถผลิตได้โดยใช้แหล่งพลังงานทดแทนที่ไม่มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในกระบวนการ ข้อดีคือ พาหะไฮโดรเจนที่เป็นของเหลวสามารถทำการจัดส่งได้โดยใช้ระบบท่อส่งที่มีอยู่เดิมหรือใช้รถบรรทุกในการขนส่งได้

ขนส่งด้วยยานพาหนะ

การขนส่งไฮโดรเจนสามารถทำได้โดยใช้ยานพาหนะไม่ว่าจะเป็น ทางรถ ทางราง (รถไฟ) หรือทางเรือ โดยขนส่งไฮโดรเจนในรูปของก๊าซไฮโดรเจนความดันสูง (Compressed Hydrogen Gas) ในรูปของไฮโดรเจนเหลวอุณหภูมิต่ำ (Hydrogen Liquid) และในรูปของแข็ง (Solid Carrier)

- ***ก๊าซไฮโดรเจนความดันสูง***

ก๊าซไฮโดรเจนความดันสูงสามารถขนส่งได้ด้วยกระบอกความดันสูงหรือท่อที่บรรทุกด้วยรถพ่วง (Tube Trailers) ดังแสดงในรูปที่ 12 หากเป็นไปได้ความดันในการอัดยิ่งสูงเท่าใดยิ่งทำให้ปริมาตรของบรรจุภัณฑ์มีขนาดเล็กลง ยกตัวอย่างเช่น กระบอกความดันสูงจะมีค่าความดันอยู่ที่ 40 MPa และเก็บไฮโดรเจนได้ประมาณ 1.8 kg แต่ค่าขนส่งมีราคาที่ค่อนข้างแพง ส่วนท่อที่บรรทุกด้วยรถพ่วงซึ่งประกอบด้วยถังเหล็กทรงกระบอกหลาย ๆ ถังยึดติดกันสามารถจัดเก็บไฮโดรเจนได้ 63-460 kg ที่ความดัน 20-60 MPa

รูปที่ 12 : ท่อที่บรรทุกด้วยรถพ่วง (Tube Trailers)
ที่มา : http://www.fibacanning.com/Tube%20Trailers/argon_gas_trailers.htm

ในปัจจุบันนี้ก๊าซไฮโดรเจนความดันสูงที่ขนส่งด้วยวิธีการบรรจุในท่อที่บรรทุกด้วยรถพ่วง ที่ความดัน 3,000 psi หรือประมาณ 200 bar เป็นวิธีที่มีค่าใช้จ่ายสูงและไม่ควรใช้หากมีการขนส่งที่ระยะทางมากกว่า 320 กิโลเมตร ด้วยเหตุดังกล่าวจึงได้มีการทำงานวิจัยในการพัฒนาท่อที่สามารถรับแรงดันได้สูงขึ้น ยกตัวอย่างเช่น 10,000 psi ซึ่งจะช่วยทำให้ราคาการขนส่งต่ำลงและมีโอกาสขยายการใช้งานด้วยวิธีการขนส่งดังกล่าวได้

- ไฮโดรเจนเหลวอุณหภูมิต่ำ

การขนส่งไฮโดรเจนเหลวอุณหภูมิต่ำสามารถขนส่งได้ด้วยหลายวิธีดังนี้

ทางบก

วิธีนี้มีการประยุกต์ใช้ในปัจจุบันในกรณีที่ต้องการขนส่งไฮโดรเจนเป็นระยะทางไกลๆ โดยการทำให้ไฮโดรเจนเป็นของเหลวบรรจุในถังที่มีผนังสองชั้นและเป็นฉนวนความร้อนที่อุณภูมิเย็นยิ่งยวด (Super-insulated Cryogenic Tank) เพื่อป้องกันการกลายเป็นไอของไฮโดรเจน (Boil-off) ในกระบวนการขนส่งเริ่มจากการทำก๊าซไฮโดรเจนให้เป็นของเหลวที่อุณหภูมิต่ำกว่า -253 องศาเซลเซียสและจัดเก็บไว้ในถังขนาดใหญ่จากนั้นจึงแยกบรรจุลงในถังที่เป็นฉนวนความร้อนที่อุณภูมิเย็นยิ่งยวดโดยการใช้ไนโตรเจนเหลวหรือวิธีการอื่นๆ และขนส่งโดยยานพาหนะเช่น รถบรรทุกหรือรถไฟ ไปที่สถานีจำหน่ายโดยที่ไฮโดรเจนถูกเปลี่ยนสภาพเป็นก๊าซอีกครั้ง การขนส่งด้วยวิธีนี้โดยใช้รถบรรทุกจะได้น้ำหนักไฮโดรเจนเหลวอยู่ในช่วง 360-4,300 kg และขนส่งด้วยรถไฟจะได้น้ำหนักไฮโดรเจนเหลวอยู่ในช่วง 2,300-9,100 kg

ทางน้ำ

ประเทศแคนาดาได้พิจารณาใช้เรือในการขนส่งไฮโดรเจนในระยะทางไกล โดยทำการออกแบบเรือสำหรับการขนส่งข้ามมหาสมุทรแอตแลนติก หนึ่งในวิธีการขนส่งคือการบรรทุกเรือขนาดเล็กที่บรรทุกไฮโดรเจนเหลวจำนวน 5 ลำบนเรือขนาดใหญ่ เมื่อถึงปลายทางหลักก็จะใช้เรือลำเล็กแยกไปส่งที่จุดหมายต่างๆต่อไป เรือลำเล็กแต่ละลำจะบรรทุกไฮโดรเจนเหลวทั้งสิ้น 21,200 kg โดยไม่มีการรั่วซึมในระยะเวลา 50 วัน อีกวิธีเป็นการขนส่งด้วยถังขนาดใหญ่ที่สามารถบรรทุกไฮโดรเจนเหลวหนัก 7 ล้านกิโลกรัม

ปัญหาหลักของการขนส่งไฮโดรเจนเหลวคือ ถังที่ต้องใช้เทคโนโลยีขั้นสูงสำหรับฉนวนกันความร้อน ความสูญเสียระหว่างการปั๊ม และการลดอุณหภูมิตลอดระยะทางการขนส่ง เป็นต้น
ในการขนส่งไฮโดรเจนเป็นระยะทางไกลๆ วิธีการนี้จะมีความคุ้มค่ามากกว่าการขนส่งไฮโดรเจนในรูปของก๊าซ เนื่องจากการทำให้ไฮโดรเจนเป็นของเหลวจะได้น้ำหนักที่มากกว่ามาก อย่างไรก็ตามการทำให้ไฮโดรเจนเป็นของเหลว

นั้นจำเป็นต้องใช้พลังงานประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ของพลังงานได้จากไฮโดรเจนที่ถูกขนส่ง นอกจากนั้นยังมีการสูญเสียไฮโดรเจนจากการระเหย โดยเฉพาะเมื่อใช้ถุงที่มีอัตราส่วนพื้นผิวต่อปริมาตรสูง ซึ่งงานวิจัยในด้านการทำให้ไฮโดรเจนเป็นของเหลวนั้นได้มีดำเนินการอย่างต่อเนื่องซึ่งจะช่วยลดค่าได้อย่างมาก

การขนส่งไฮโดรเจนเหลวโดยรถบรรทุกคือ ค่าการดำเนินการซึ่งประกอบด้วยค่าตอบแทนคนขับรถ ค่าซ่อมบำรุง ค่าเชื้อเพลิงสำหรับรถบรรทุก ค่าการสูญเสียไฮโดรเจนระหว่างเดินทาง (ประมาณ 0.3-0.6 เปอร์เซ็นต์ต่อวัน) สำหรับการขนส่งทางรถไฟจะมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในส่วนของค่าเช่าตู้รถขนส่ง (Freight Charge) สำหรับการขนส่งทางเรือจะมีราคาประมาณ 3 เท่าของการขนส่งทางบก

รูปแบบอื่น

การวิจัยและวิเคราะห์ในการจัดขนส่งไฮโดรเจนในพาหะในรูปของเหลวและของแข็งเพื่อใช้เก็บไฮโดรเจนในรูปแบบทางเคมีอื่นๆอยู่ในช่วงเริ่มต้น พาหะที่มีศักยภาพคือการเมทัลไฮไดรด์ คาร์บอนหรือโครงสร้างระดับนาโนและไฮโดรคาร์บอนเหลวที่ย้อนกลับได้ (Reversible Hydrocarbons Liquids) ซึ่งหากมีการวิจัยประสบผลสำเร็จจะทำให้การขนส่งไฮโดรเจนแตกต่างจากเทคโนโลยีในปัจจุบันโดยสิ้นเชิง

การจัดจำหน่ายไฮโดรเจน (การนำไปใช้งาน)

- การจัดจำหน่ายไฮโดรเจนเพื่อนำไปใช้งานในระบบขนส่งนั้นจะใช้วิธีเดียวกับการจัดจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิงและก๊าซธรรมชาติ นั่นคือจะอยู่ในรูปของสถานีจำหน่าย (Filling Fuel Station) ในปี ค.ศ. 2000 บริษัท Ford และบริษัท Air Products ได้ร่วมกันเปิดสถานีจำหน่ายไฮโดรเจนแห่งแรกในทวีปอเมริกาเหนือในเมือง Dearborn มลรัฐมิชิแกน ประเทศสหรัฐอเมริกา สำหรับสถานีอื่นในประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีการดำเนินการอยู่จากข้อมูลล่าสุด ณ เดือนมกราคม ค.ศ. 2008 (ที่มา Hydrogen Analysis Resource Center)

แผนที่นำทางการใช้ไฮโดรเจน

การเปลี่ยนถ่ายการใช้พลังงานไฮโดรเจนเป็นเชื้อเพลิงต้องการการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีการผลิต การขนส่งและการจัดเก็บ การจัดจำหน่ายไปยังผู้ใช้ปลายทาง นอกจากนี้ยังต้องการพัฒนาเทคโนโลยีรถเซลล์เชื้อเพลิงสำหรับภาคคมนาคมขนส่ง การเปลี่ยนถ่ายจากการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลไปเป็นไฮโดรเจนยังเป็นไปอย่างช้าๆ เนื่องจากอุปสรรคที่สำคัญคือเทคโนโลยีที่ยังอยู่ในช่วงของการทำวิจัยและพัฒนา และการดำเนินการเพื่อทำให้ต้นทุนการผลิต การขนส่งและจัดเก็บให้ต่ำลง นอกจากนี้ตัวรถเซลล์เชื้อเพลิงเองก็ยังมีต้นทุนการผลิตที่สูงอยู่

ในการประเมินความต้องการใช้ไฮโดรเจนในภาคคมนาคมขนส่งจะขึ้นอยู่กับแผนที่นำทางไฮโดรเจน (Hydrogen Roadmap) ที่ชัดเจนของประเทศไทย ทั้งนี้แผนที่นำทางของไฮโดรเจนจะต้องสอดคล้องกับนโยบายและแผนพลังงานของประเทศไทยที่จัดทำขึ้น พลังงานไฮโดรเจนถือว่าเป็นพลังงานทดแทนซึ่งตามแผนพลังงานทดแทนที่ประเทศไทยได้นำมาใช้นั้นเป็นแผนพลังงานทดแทนระยะเวลา 15 ปี โดยได้กำหนด**เป้าหมายการใช้พลังงานไฮโดรเจนในภาคคมนาคมขนส่งไว้ดังตารางที่ 4**